

ВІДОБРАЖЕННЯ РЕЛІГІЙНИХ ТА ІСТОРИЧНИХ МОТИВІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ДУХОВНІЙ ПІСНІ XVII–XVIII СТ.

[81%D1%82%D0%B5%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D0%BC%D0%B0%D0%BA.pdf](#) (дата звернення 29.05.2021).

REFERENCES

1. Vezumska, O. M. (2011). Estetychnyi rozvytok uchniv pochatkovykh klasiv [Aesthetic development of primary school students]. *Taurian Bulletin of Education*. No. 4 (36), pp.109–116. [in Ukrainian].
2. Zdanevych, L. (2008). Metodyka vykorystannia tvoriv zhyvopysu yak zasobu rozvytku zviaznoho movlennia ditei starshoho doshkilnoho viku [Methods of using paintings as a means of developing coherent speech of older preschool children]. *Pre-school education*. No. 3. [in Ukrainian].
3. Kalashnyk N.H. (2001). Estetychni smaky: yikh vytoky i formuvannia [Aesthetic tastes: their origins and formation]. Zaporizhzhia. [in Ukrainian].

4. Mukha, O.Ia. (2012). Estetychnyi smak v dynamitsi rozvytku: struktorno-faktornyi analiz [Aesthetic taste in the dynamics of development: structural-factor analysis]. *Bulletin of Dnipropetrovsk University*. No. 9/2. pp.46–52. [in Ukrainian].

5. Parkhomenko, O. M. (2005). Vykhovannia humanistychnoi spriamovanoi osobystosti u pozaurochny chas [Education of a humanistic personality in extracurricular activities]. Cherkasy, p.144. [in Ukrainian].

6. Sokolova, Alla. Estetychnyi smak yak naukova problema [Aesthetic taste as a scientific problem]. Available at: <http://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/123456789/43111/1/%D0%A1%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%90.%20%D0%92%D0%95%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D0%BC%D0%B0%D0%BA.pdf> (Accessed 29 May 2021). [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 26.04.2021

УДК 371.2:378

DOI:

Галина Медведик, старший викладач кафедри музикознавства та фортепіано
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ВІДОБРАЖЕННЯ РЕЛІГІЙНИХ ТА ІСТОРИЧНИХ МОТИВІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ДУХОВНІЙ ПІСНІ XVII–XVIII СТ.

У статті розглянуто окремі аспекти змісту українських духовних пісень XVII–XVIII ст. Виявлено, що в окремих піснях поєднуються релігійні та історичні мотиви, спрямовані на відображення суспільних потреб поруч із традиційними молитовними зворотами. Підкреслено роль духовної пісні у педагогічно-виховному контексті, що особливо важливо в контексті тягlosti музично-поетичних текстів від бароко до середньовіччя. Відтак проведено аналіз вибраних пісень, який свідчить про лексичні паралелі гімнографічних піснеспівів і духовних пісень. Підкреслено тягlostь і актуальність в барокову добу півчої літургійної практики. Це зумовило поєднання в українській культурі традицій обрядових богослужінь і західноєвропейський католицько-протестантський досвід духовного співу. В такий спосіб увиразнено і обґрунтовано вагомість української духовної пісні в мистецькій національній скарбниці.

Ключові слова: українська духовна пісня; гімнографія; Богородиця; архангел Михаїл; Богогласник.
Літ. 14.

Halyna Medvedyk, Senior Lecturer of the Musicology and Piano Department of the
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

REPRESENTATION OF RELIGIOUS AND HISTORICAL MOTIVES IN THE UKRAINIAN SPIRITUAL SONGS OF THE 17–18TH CENTURIES

Over the centuries, genres and forms that highlight society's fundamental problems and needs have been developed in the Ukrainian culture. The prolonged absence of independence and difficult political circumstances in the life of the Ukrainian ethnic group led to the distinction of national and patriotic themes in various artistic manifestations. This is especially evident in folk songs and legends, which are well remembered and most quickly passed on in oral practice. With the development of musical art, the spiritual song also developed.

The process of inception and development of spiritual songs in Ukrainian culture was long-lasting. The most powerful stage fell on the Baroque era; however, even after the decades of Romanticism, the spiritual music remained an essential component of Ukrainians' national religious and musical culture. This was probably due to the intimacy of the form to the ordinary folk songs and the current content, which reflected the pressing problems of society, the most important historical events, and liturgical holidays or Christian symbols.

Therefore, the article deals with some aspects of the content of Ukrainian spiritual songs of the 17–18th centuries. For the analysis were selected such songs: spiritual songs “Zlyi Tatar” (“Evil Tatar”), written not

later than the third quarter of the 17th century, and “Veselo Spivaite, Chelom Udariaite” (“Sing Merrily, Hit with Your Forehead”), written in the late 17th – early 18th centuries.

These two songs are the most common examples of prayers to God, saints, and the Mother of God for intercession from conquering neighbors and Arians. The appeal to the Holy Virgin, glorified in one of the spiritual songs as “The Immaculate Virgin, Mother of the Ruthenia”, was significantly often heard.¹ And this tradition was established in the poetic texts of Christian hymnography.

It was found that spiritual songs combine religious and historical motives aimed at reflecting social needs alongside traditional prayers. The analysis of the selected songs is carried out, indicating the lexical parallels of hymnography chants and spiritual songs. This emphasizes the continuity and relevance of the liturgical chant practice in the Baroque era. Thus, the Ukrainian culture combined the traditions of ritual church services and the Western European Catholic-Protestant experience of spiritual chants. This emphasizes the importance of the Ukrainian spiritual song in the national artistic treasury.

Keywords: Ukrainian spiritual song; hymnography; Mother of God; Saint Michael; Bohohlasnyk.

Постановка проблеми. В українській культурі впродовж століть вибудовуються ті жанри і форми, що увиразнюють ключові проблеми і потреби суспільства. Тривала відсутність незалежності і непрості політичні обставини життя українського етносу зумовили вирізнення національно-патріотичної тематики у різних мистецьких проявах. Насамперед це проявилось у народних піснях та переказах, що добре запам'ятовувалися і найшвидше передавалися в усній практиці. Тут ми знаходимо імена героїв і ворогів, мотиви зрадництва і відданості, втрат і перемог, а також усвідомлення заступництва вищих сил. Останнє переконання пов'язано з характерною особливістю української історії, а саме – з особливою функцією Церкви, що вже від часів Княжої доби уособлювала в собі міцну опору для охорони українського народу не лише від злих сил потойбіччя, але й від фізичних ворогів. Найвиразніше це проявилось у ставленні до Богородиці, яка в чисельних літургійних текстах звеличувалася не лише як Матір Сина Божого, але як заступниця і войовниця світлих сил. Про це виразно свідчить найдавніший український храм Святої Софії в Києві. Зокрема, дослідник символіки надпису над головою Оранти Сергій Кримський встановив зв'язок понять “міста” – “Софії” і “Богоматері-Оранти” з акафістом “Взбранной воеводѣ”, що виразно поєднує образ Діви Марії з софійними мотивами дому, храму, а також стверджуючого стовпа, основи і охоронної стіни¹. Відтак, уже в часи середньовіччя молоде християнське суспільство в пісенних формах відображало звертання до вищих сил у сподіванні на захист і допомогу, тож не випадково на межі XVI–XVII ст. виникає новий жанр духовної пісні.

Особливе значення цього жанру підкреслюється в контексті його навчально-педагогічного призначення, оскільки виховання багатьох

поколінь опиралося насамперед на духовний півнич репертуар [2]. Як відзначав о. Климентій Савич, набожні пісні для шляхти та простого народу були “краще всіляких катехізмів та поучань церковних” [8, 978]. Завдяки опануванню цим репертуаром пізнавався цілий пласт поетичної духовної лексики, музичний інтонаційний фонд, а також естетичні барви літургійного обряду цілого року.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Духовні пісні досліджувалися в окремих монографіях та публікаціях їм присвятили наукові студії низка українських та зарубіжних вчених, зокрема, Юрій Медведик [4], Ольга Гнатюк [3], Дітер Штерн [12], Петер Женох [13], Ахім Рабус [10], Оксана Шкурган [11], Александр Наумов [9] та інші.

Мета статті полягає у виявленні зв'язків релігійних та історичних мотивів в українській духовній пісні XVII–XVIII ст.

Виклад основного матеріалу. Від доби Середньовіччя і дотепер український народ пройшов непростий історичний шлях розвитку. Свідчення цього знаходимо в культурно-мистецькій спадщині різних періодів. Тож не випадково основні віхи на цьому шляху відображені також у жанрах української духовнопісенної творчості, що виникла на межі XVI–XVII ст. внаслідок потужних впливів ренесансно-барокової європейської католицької та протестантської духовної пісні.

Процес зародження та розвитку духовної пісні в українській культурі був тривалим. Найбільш потужний етап припав на добу Бароко, проте і надалі кризь десятиліття періоду Романтизму, духовна пісня залишалася важливою складовою національної релігійно-музичної культури українців, а на межі XIX–XX ст. отримала новий доволі потужний імпульс завдяки творчості греко-католицьких отців-василіян [6]. Усе це засвідчує важливе місце жанру духовної пісні для народу, що швидко її засвоював, популяризував і,

¹ Songs to the Pochaiv Mother of God: Reprint of the publication of 1773 / transcription, comments, and research by Yurii Medvedyk. Lviv: LTA (Lviv Theological Academy) 2000, p. 84; see also: A. Olkhovskiy. The Immaculate Virgin in Ukrainian music // Bow to Virgin Mary. Munich 1947, p. 24–133.

безсумнівно, любив. Ймовірно, це було пов'язано із близькістю за формою до звичних народних пісень, а водночас із актуальним змістом, що відображав насущні проблеми суспільства, найважливіші історичні події, а також літургійні свята чи християнські символи.

Варто зазначити, що у духовнопісенній спадщині зустрічаємо чимало пісень, в яких релігійність поєднується з виразними національно-патріотичними мотивами, хоча водночас поетичні тексти абстраговані від конкретних історичних постатей та регіональної прив'язки. Натомість створювалися абстрактні образи, актуальні для населення, що перебувало в постійній небезпеці, зумовленій частими набігами різноманітних загарбників. Це спонукало українців не лише протистояти ворогам у битвах, але й шукати заступництва у всевишніх покровителів, що було традиційним вже від часів Середньовіччя. Таким прикладом є духовна пісня “Злий татарине”, написана не пізніше третьої чверті XVII ст. У ній піснетворець звертається до архистратига Михаїла з проханням про заступництво і описує страждання, заподіяні українцям турецько-татарськими “пекельними” зайдами:

“Злий татарине, пекельний сине,
З лука стрѣляєш – не один гине,

Ах, заболѣло, сердце умлѣло,
Гди почюло в себѣ стрѣли,
От той злой мѣри,
Утѣкати треба.

Не усыпашь рано вставати,
І в ноци людем не даеш спати,
І о полудне взяле-с не одну
Душу в свое пребиванѣ,
Гдѣ плач, скрежет и воланѣ,
Утѣкати треба.

А его стрѣли з твоей причини,
Нехай погібнут в єдной години,
Найхвалебнѣший і назацнѣший,
Архангеле Михаиле,
Мы с тобою станем смѣле,
Архангеле, ратуй!” [6, 105–106].

Текст пісні – яскравий приклад поєднання світських та релігійних мотивів. Увага скеровує до архистратига Михаїла, на якого є велика надія у відверненні поганських сил, у заступництві і за простих посполитих, і за “вельможних панів”. Цікаво, що піснетворець постійно повторює фразу “утікати треба”, що свідчить про авторство від імені простого мирянина, а не воїна. Змальовуючи

в душі барокової естетики біль та страждання народу, апелюючи до “пекельних атрибутів “плач, скрежет и воланс”, автор закликає архистратига Михаїла відвернути ворожі стріли і винищити завойовників. Це виразно звучить в останньому реченні: “Архангеле, ратуй!” [6, 106].

Цікаво, що у цій духовній пісні відчувається добре знання автора гимнографічного матеріалу, зокрема, хвалітніх стихир празника Собору архистратига Михаїла. Це вбачаємо у запозиченні образу ворожих стріл. Так, у пісні йдеться: “А его стрѣли з твоей причини, нехай погібнут в єдной години”. Натомість у хвалітній стихирі йдеться про подібне звертання до архангела з проханням захистити від диявольських стріл:

“Тѣм молим тя, огненосные стрѣлы его,
движимые на нас,
угаси своим дуновением,
Святий Архистратиге Божий Михаїле”.

Отже, переконуємось, що духовна пісня містить лексичні звороти літургійних співаних текстів, що закорінює її у глибини середньовічної культури давньоруської, а відтак і візантійської традиції.

Варта уваги також духовна пісня “Весело співайте, челом ударяйте”, написана наприкінці XVII–початку XVIII ст. За короткий час вона стала дуже популярною, а відтак внаслідок її популярності у 1742 р. її було надруковано як додаток до відомої книги “Гора Почаївська” з коментарем: “о побѣдѣ почаевской над агаряны”. Натомість у “Богогласнику” супровідну примітку ще більш деталізовано: “о преславной побѣдѣ Єя над турками бивша Року Божія 1675, місяця іюля, 20 дня” [6]. Окрім згаданих видань, текст пісні систематично включали й до інших збірників. Ймовірно, час її написання припав на період Збараської війни, оскільки у пісні відображено події Збараської битви 1675 р., проте про триденну облогу Почаївського монастиря одним із ворожих загонів під проводом хана Нурредина в тексті безпосередньо не згадується. Хана піснетворець називає опосередковано – “баша” (паша), тобто турецький воєначальник. Не згадано у ній і про взяття “агарянами-магометанами” Збаража, лиш зазначено, що “бесурмани” всі фортеці ламають. Важливо, що в час облоги ігумен Йосип Добромирський настановляв ченців та мирян повсякчас молитовно просити Богородицю та преподобного Йова Почаївського про заступництво. Відомо також, що в період облоги ченці співали кондак “Возбанный воєводи”.

“Весело спѣвайте, челом ударяйте,
Пред Маткою Христовою,
Главы возвышайте,
Мір весь утѣшайте

Побѣдою днесь новою.

Ся же дознала Почаєвска Скала,
Где Мати Божа стояла,
Против врагов многих,
Аки звѣрем срогим,
Полки ангел шиковала.

В час Збаражской войны бяху неспокойне
Гради вся от Бѣсурманов,
Фортицы ломающих,
Кровь нещадно ллющих,
З правовѣрных хрїстіан.

Ах недоле наша! Тягнет и сам баша,
С премгногими агаряны,
Бы Монастри взяли,
В неволю забрали,
Сущих в нем хрїстіаны.

Войска приступили, Гору оточили,
Идеже Монастир давный,
Богом фундованый,
Почаев названый,
В немже Дсвы Образ славный.

Вѣрные рыдают, пред Образ падают,
З неба помощи чекают,
Руцѣ свои взносят,
Матки Божой просят,
Слезамы ся зальвають.
Щаслива година, Мати Бога Сина,
Верх Церкви себе являєт,
Омофором ясным для Турков ужасным
Монастирь свой покрывает.

Слезы отырает, в смутку защищает,
Скиптром своим защищает,
Мерзких агарянов,
Злых Махометанов,
Стремглав от нас прогоняет.

Почаевски муры от Турецкой бури,
С землею бы ся сровнали,
Аще не бы тою,
Дѣвою Святою,
Свою цѣлость одержали” [5].

Відзначено у пісні й те, що завдяки заступництву Почаївської Богородиці стріли завойовників відлітали назад до їх лав, як це знаємо з легенд-переказів.

Такий докладний опис історичної події спричинився до його вирізнання у групі українських іконославильних текстів на прославу чудотворної ікони

Богородиці у Почаєві, відтак цей текст ввійшов і до польських видань: “Górzí Poczajowski” (Почаїв, 1757), “Zródło ogrodów” Габрієля-Андрея Каспаровича [14].

Ці дві пісні є найпоширенішими зразками звертання в молитових піснях до Бога, святих і Богородиці про заступництво від сусідів-завойовників та аріан. Особливо часто звучало звертання до Пресвятої Матері, що в одній з духовних пісень прославлялася як “Пречиста Діва, Мати руського краю” [5, 84]. І ця традиція була започаткована ще в поетичних текстах християнської гимнографії. У цьому переконує численний ряд празничних богослужень і відповідних гомілій, що разом із свідченнями євангелістів склали основу марійної гимнографії. Звідси і таке часте молитовне звернення до Пресвятої Богоматері з проханням про заступництво, що традиційно звучало в кульмінаційних і заключних розділах різних літургійних жанрів, у великих та малих циклах піснеспівів чи окремих служб. Звідси і перейшла подібна практика у зміст духовних пісень, створених в лоні християнської Церкви.

Висновки. Ознайомлення з вибраними українськими духовними піснями XVII–XVIII ст. виявляє поєднання релігійних та історичних мотивів, спрямованих насамперед на відображення історичних подій і потреб народу. В текстах виразно представлені традиційні для гимнографії молитовні звороти до святих і особливо до Богородиці. На основі проведеного порівняння виявлено використання лексичних паралелей поміж духовною піснею “Злий татарине” і гимнографічним піснеспівом служби Собор архангела Михаїла. Це свідчить про добру літургійну обізнаність автора духовної пісні і узвичаєність такої практики. В такий спосіб традиційні обрядові тексти суттєво збагатили лексичний словник духовних пісень, створених в XVIII–XIX ст, а водночас поєднали традиції обрядових богослужень із західноєвропейським католицько-протестантським досвідом духовного співу. Це підкреслює вагомість української духовної пісні в мистецькій національній скарбниці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аверинцев С. К уяснению смысла надписи над конвоей центральной абсиды Софии Киевской. Древнерусское искусство. Художественная культура домонгольской Руси. Москва 1972. С. 27–38.
2. Власенко О.М. Роль музики у формуванні духовності особистості. Педагогіка і психологія професійної освіти. Науково-методичний журнал. Львів, 2008. №5. С. 224–230.
3. Гнатюк О. Українська духовна барокова пісня. Варшава-Київ, 1994. 188 с.

**ВДОБРАЖЕННЯ РЕЛІГІЙНИХ ТА ІСТОРИЧНИХ МОТИВІВ
В УКРАЇНСЬКІЙ ДУХОВНІЙ ПІСНІ XVII–XVIII СТ.**

4. Гора Почаєвська стопою и образом чудотворним Пресвятой Дѣвы Богородици почтенна, всему миру свѣтла и явна в обители Почаевской типом издана [Pochaiv 1742].

5. Медведик Ю. Пісні до Почаївської Богородиці: Перевидання друку 1773 року / транскрипція, коментарі і дослідження Юрій Медведик. Львів: ЛБА, 2000. 168 с.

6. Медведик Ю. Українська духовна піснетворчість XVII – XVIII ст. (загальна характеристика). Українське музикознавство. Львів, 1998. Вип. 28. С. 105–106.

7. Ольховський А. Пречиста Марія в українській музиці. Поклін Марії. Мюнхен 1947. С. 24–133.

8. Савич К. Заметка о польских набожных пѣснях и о русском “Богогласникѣ”. Волинския епархиальныя вѣдомости. Кременец, 1885, 21 октября, № 30, с. 977–982.

9. Naumow A. Teologia bożonarodzeniowych pieśni Bohohłasnyka. Z kołędą przez wieki : kołędy w Polsce i w krajach słowiańskich. Kraków-Tarnów: Biblos, 1996. S. 463–470.

10. Rabus R. Die sprache ostslavischer geistlicher gesänge im kulturellen kontext. Fraiburg, 2008. 401 s.

11. Shkurhan O. Problem atrybuńju pieśni katechimowej Тройця Бог Отець, Бог Син, Бог дух святий. КАЛОФΩΝΙΑ: наук. зб. з іст. церковної монодії та гимнографії. Львів, 2016. Ч.2. С. 168–200.

12. Stern D. Tradition und Traditionalism im Konfessionellen Kontakt: Die ruthenischen geistlichen Lieder in ihrem Verhältnis zur byzantinischen-slavischen Hymnographie. Dedičstvo duchovnej piesňovej kultúry medzi Východom a Západom: monotematický súbor štúdií. Bratislava : Slovenský komitét slavistov. Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2013. S. 37–66.

13. Žeňuch P. Pieseň k počajevskej ikone Bohorodičky : historicko-literárna a religiozna interpretácia. Varia. 1997. No. 6. S. 197–208.

14. Źródło ogrodów, Studnia wod żywych [...] to iest Godzinki Nayś [więszey] Maryi Pannie na Górze iasney Poczaiowskiej. Львів 1765; друге видання: Почаїв 1778 (до наукового обігу введено М. Возняком. Матеріяли. Т. XI. С. 349–350).

REFERENCES

1. Averintsev, S. (1972). K uyasneniyu smysla nadpisi nad konvoy tsentralnoy absidyi Sofii Kievskoy [To clarify the meaning of the inscription above the convoy of the central apse of St. Sophia Cathedral]. *Ancient Ruthenian art. Artistic culture of pre-Mongol Ruthenia*. Moskov, pp. 27–38. [in Russian].

2. Vlasenko, O.M. (2008). Rol muzyky u formuvanni dukhovnosti osobystosti. Pedagogika i psykholohiia profesiinoi osvity [The role of music in shaping of personality spirituality. Pedagogy and psychology of vocational education]. *Scientific and methodical journal*. Lviv, no. 5. pp. 224–230. [in Ukrainian].

3. Hnatiuk, O. (1994). Ukrainska dukhovna barokova pishnia [Ukrainian spiritual baroque song]. Warsaw-Kyiv, 188 p. [in Ukrainian].

4. Hora Pochaievskaya stopoiu y obrazom chudotvornym Presviatoi Dѣvu Bohorodytsy pochtenna, vsemu myru svѣtla y yavna v obyately Pochaevskoi typom yzdana [Mount Pochaiv is honored with the foot and miraculous image of the

Most Holy Theotokos, it is holy to the whole world and is visible in the Pochaiv monastery]. Pochaiv, 1742. [in Ruthenian].

5. Pishni do Pochaivskoi Bohorodytsi: Perevydannia druku 1773 roku. transkryptsia, komentari i doslidzhennia Yurii Medvedyk (2000). [Songs to the Pochaiv Mother of God: Reprint of the publication of 1773. transcription, comments, and research by Yurii Medvedyk]. Lviv, 168 p. [in Ukrainian].

6. Medvedyk, Y. (1998). Ukrainska dukhovna pisnetvorchist XVII – XVIII st. (zahalna kharakterystyka) [Ukrainian spiritual songwriting of the 17-18th centuries. (General characteristics)]. *Ukrainian musicology*. Lviv, issue. 28. pp. 105–106. [in Ukrainian].

7. Olkhovskiy, A. (1947). Prechysta Mariia v ukrainskii muzytsi. Poklin Marii [The Immaculate Virgin in Ukrainian music. Bow to Virgin Mary]. Munich, pp. 24–133. [in Ukrainian].

8. Savych, K. Zаметка о польских набожных пѣснях и о русском “Bohohłasnykѣ”. Volynskiya Eparkhialnyia Vѣdomosti. Kremenets, 1885, 21 октября, No. 30, pp. 977–982.

9. Naumow, A. (1996). Teologia bożonarodzeniowych pieśni Bohohłasnyka. Z kołędą przez wieki : kołędy w Polsce i w krajach słowiańskich [Theology of Christmas songs Bohohłasnyka. With a Christmas carol through the centuries: Christmas carols in Poland and in Slavic countries]. Krakow-Tarnow, pp. 463–470. [in Polish].

10. Rabus, R. (2008). Die sprache ostslavischer geistlicher gesänge im kulturellen kontext [The language of Eastern Slavonic spiritual chants in a cultural context]. Freiburg, p. 401. [in German].

11. Shkurhan, O. (2016). Problem atrybcju pieśni katechimowej Тройця Бог Отець, Бог Син, Бог дух святий. КАЛОФΩΝΙΑ: наук. зб. з іст. церковної монодії та гимнографії [The problem of attribution of catechism songs Trinity God the Father, God the Son, God the Holy Spirit. КАЛОФΩΝΙΑ: scholar compilation on historical church monody and hymnography]. Lviv, p.2. pp. 168–200. [in Polish].

12. Stern, D. (2013). Tradition und Traditionalism im Konfessionellen Kontakt: Die ruthenischen geistlichen Lieder in ihrem Verhältnis zur byzantinischen-slavischen Hymnographie. Dedičstvo duchovnej piesňovej kultúry medzi Východom a Západom: monotematický súbor štúdií [Tradition and Traditionalism in Confessional Contact: The Ruthenian Spiritual Songs in Their Relation to Byzantine-Slavic Hymnography]. Bratislava: Slovak Committee of Slavists. Ján Stanislav Institute of Slavic Studies SAS, 2013. pp. 37–66. [in Ruthenian, in German, and in Ukrainian].

13. Žeňuch, P. (1997). Pieseň k počajevskej ikone Bohorodičky : historicko-literárna a religiozna interpretácia [The Song to the Pochaiv Icon of the Mother of God: A Historical-Literary and Religious Interpretation]. Varia. No. 6. pp. 197 – 208. [in Ruthenian].

14. Źródło ogrodów, Studnia wod żywych [...] to iest Godzinki Nayś [więszey] Maryi Pannie na Górze iasney Poczaiowskiej [The Source of the Gardens, The Well of Living Waters [...] is the Hours of Nayś [więszey] to the Virgin Mary on the Mount Pochaiv]. Lviv, 1765; second edition: Pochaiv 1778 (introduced into scientific circulation by M. Wozniak. Materials. Vol. XI. pp. 349 – 350). [in Polish].

Стаття надійшла до редакції 26.04.2021